

Джакыпов Кубатбек Куланчиевичтин “Болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык шарттары” аттуу 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогикалык илимдердин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине расмий оппоненттин

ПИКИРИ

1. Диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу.

Эстетикалык тарбия берүүнүн өзөгү жана башкы каражаты болуп, инсанга таасир берүүдө, өзүнүн универсалдуулугу менен айырмаланган искусство саналгандыгы. Ошондой эле, эстетикалык тарбия берүү адамзат маданиятынын өнүгүшүнө түздөн-түз көз каранды болгон негизги проблемалардын катарына киргендиги. Эстетикалык тарбия берүүнүн проблемаларына ар кайсы доорлордо жана коомдордо көптөгөн адистер көңүлдөрүн бурушкан. Бул маселе бүгүнкү күндө да актуалдуу болуп эсептелет, себеби эстетикалык тарбия социалдык жана илимий жактан өзгөчө феномен болуп саналат.

Эгемендүүлүккө ээ болгон тарыхый кырдаалда, кыргыз эли да олуттуу кадамдарды жасап, түпкү нугуна кайрылып, руханий дөлөттөрү болгон маданиятын, тарыхын, каада-салт ж.б. унутта калып бара жаткан элдик баалуулуктарын ааламдашуу шартынын алкагында сактап калууга аракеттерди көрүүдө. Кыргыз элинин негизги музыкалык аспабы катары өзүнүн эстетикалык баалуулугу менен өзгөчө орунду ээлеген комузга, комуз күүлөрүнө, комузчулук өнөргө болгон элдин, алардын ичинде жаш муундардын суроо талаптарынын өсүүсүнүн активдешкендиги байкалалууда. Буга мисал катары, комузчулук өнөр тарыхында болуп көрбөгөн экинчи дүйнөлүк көчмөндөр оюунунда 1000 комузчунун А.Огомбаевдин “Маш ботой” күүсүн чөртүүсү, “Камбаркан”, “Ордо-Сахна” этнографиялык ансамблдеринин “Акак” комузчулар ансамблдеринин дүйнөнү кыдырып, комуз аспабын даңазалап, комуз чөртүүнүн чеберчиликтерин көргөзүү менен

дүйнөлүк коомчулук арасында зор кызыгуу жаратып, комузчулук өнөрдүн жаңы толкунун калктын кеңири катмарына тараткандары заманбап актуалдуу маселелерден болуп өсептелет.

“Комузда элдин муңу бар, комузда элдин бугу бар. Болбосо кайдан жаралмак, “Камбаркан”, “Сынган Бугулар” – демекчи, комуз кыргыз элиниң кайғы-муңун, кубаныч, кусалыгын сицирген, тарыхтын таштак жолун эли менен бирге басып, бизге жеткен эстетикалык баасы чексиз мурас. Комуз күүлөрү тарыхыбыздын музикалык кайрыктарга айланып, бизге жеткен добушу. Күүлөрдө камтылган көркөм каражаттар, анын мазмуну, аткаруу ықмалары, мүнөзү, ладдык өзгөчөлүктөрү аркылуу ар кандай эстетикалык категорияларга таандык болуусу менен иденттүүлүгүнө жараша топтолуп, алардын түрдүү жанрларга бөлүнүүсүнө алып келет, – деп белгилеген автор.

Комуз күүлөрү кыргыз элиниң рухий дөөлөтторунун сап башында турса да, анын илимий багытта, эстетикалык тарбия берүү каражаты катары карап, анын эффектүүлүгүн жогорулатуу багытында илимий изилдөөлөрдүн алгачкы қадамдары башталгандыгы кубандыrbай койбөйт. Демек комуз күүлөрүн студенттерге, келечектеги адистерге эстетикалык тарбиялоонун бирден бир каражаты катары белгилеп баалап көрсөтүү менен үйрөтүп окутуу, диссертациялык иштин актуалдуулугун белгилейт.

2. Диссертациялык изилдөөнүн максаты:

Болочок музика мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүгө жардам берген педагогикалык шарттарды аныктоо жана алардын эффектүүлүгүн текшерүү үчүн төмөндөгүдөй милдеттер коюлган:
-болочок музика мугалимдерине билим берүүдө эстетикалык тарбиянын педагогикалык теория менен тажрыйбадагы абалын муноздоо;
-окуу процессинде болочок мугалимдерге комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн моделин жана анын эффектүүлүгүн камсыз кылган педагогикалык шарттарды аныктоо

-болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүдө сунушталган моделин жана педагогикалык шарттардын эффектүүлүгүн педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү

3. Изденүүчүнүн диссертациялык ишинде төмөндөгүдөй илимий жаңылык алынған:

- болочоктогу музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүнүн теориялык негиздери багыттар боюнча системалыштырылган;
- комуз күүлөрү аркылуу болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык шарттары аныкталган;
- болочоктогу музыка мугалимдерине күүлөр аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн модели түзүлгөн;
- комуз күүлөрүнүн көркөм каражаттары аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн натыйжалуулугу экспериментте текшерилген.

Биринчи глава “Болочок мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык теория менен практикадагы абалы жана илимий-теориялык негиздери” – деп атальып, эстетикалык тарбия берүүнүн өнүгүү тарыхынына жана анын коомдогу орду жана ролу тууралу теориялык изилдөөлөргө токтолгон. Эстетикалык тарбия берүү проблемаларын талдоо, анын бүгүнкү күнгө чейин узак жана татаал жолду басып откөн илгерки цивилизациянын түпкүрүнөн жаралгандыгын көрсөтөт – деп белгиленген. Эстетикалык тарбия берүүнүн милдети болуп, инсандын эстетикалык сезимин, табитин, идеяларын, керектөөлөрүн, көз карашын жана ишенимдерин, гармониянын, кооздуктун жана сулуулуктун көз карашы менен кароого жана анын дүйнөнү кабылдоо жана баалоо жөндөмдүүлүгүн калыштандыруу болуп саналат Биринчи бөлүмдө автор тарабынан көптөгөн теориялык цитаталар көрсөтүлүп, маанилүү мисал катары белгиленген.

В.А. Сухомлинскийдин “Балалыкта эмнедеги куру калсак, анын ордун өспүрүм куракта да, чоң адам болгондо да толтурууга эч мүмкүн эмес. Бул эреже баланын жашоосунун бардык чөйрөсүнө, өзгөчө эстетикалык тарбияга таандык” деп белгилеп кеткен корөгөчтүк менен айтылган сөзүнөн улам,

бала кезден искуствонун бир бөлүгү болгон комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүгө үйрөнүү болочок мугалимдерге түздөн-түз тиешеси бардай. Теориялык изилдөөлөргө таянып, автор, аткарылуучу чыгарманы талдай билүү жөндөмү мугалим-музыканттын профессионал катары компетенттүүлүккө ээ болуусунун башкы фактору, анткени бул анын профессионалдык өз алдынчалыгын жана активдүүлүгүн өнүктүрөт, о.э. музыка сабактарында педагогикалык маселелерди чечүүгө даярдайт – деп көрсөткөн.

Экинчи глава “Болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүү боюнча материалдар менен изилдөөнүн методдору” деп аталып, анда алгач комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнү талдоодо пайдаланылган изилдөөнүн материалдары жана методдору тууралу маалыматтар берилген. Комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн эффектүүлүгүн камсыз кылган методдору жана ошондой эле, аны талдоодо пайдаланылган изилдөөнүн материалдары, экинчи болумдө баяндалган. Болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо менен анын окуу процессинде пайдалануусу аркылуу эффективдүүлүкту арттыруу боюнча системалуу иш аракеттер уюштурулган.

Үчүнчү глава “Болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүдө комуз күүлөрүнүн таасири эксперимент аркылуу текшерүү” деп аталып, болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык эксперименталдык иштери жыйынтыкталган.

Аныктоочу экспериментте студенттердин эстетикалык маданиятынын сапаттык денгээли аныкталгандан кийин, диссертант тарабынан иштелип чыккан теориялык моделинин натыйжалуулугу жана практикалык маанисин тастыктоо боюнча эксперимент жүргүзүлгөн.

4. Диссертациялык иштин негизги натыйжалары. Диссертациялык иште изилдөөнүн объектисине, предметине жана максатына ылайык милдеттер аныкталган. Максаттуу түрдө жүргүзүлгөн иш-аракеттин

негизинде студенттердин комуз күүлөрүнө кызыгуусу ёскөн. Комуз дисциплинасынын музыкалык окуу жайларга башка аспайттар менен төң катар окутуулганы жана улуттун негизги музыкалык аспабы катары окутуунун мазмунун жашыртууга карата жүргүзүлгөн иш аракеттер, болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн аныкталган педагогикалык шарттарынын эффективдүүлүгүн далидеген.

5. Изилдөөнүн теориялык жана практикалык мааниси:

- эстетикалык тарбия берүүнүн эффективдүүлүгүн жакшыртуу боюнча теориялык модели;
- негизги музыкалык аспап катары комуз үйрөтүү программысы,
- кошумча музыкалык аспап катары үйрөтүү программалары;
- кыргыз обондору комуздун коштосунда, орто жана жогорку музыкалык-педагогикалык окуу жайларынын студенттери үчүн хрестоматиялык жыйнак;
- “Комуз таануу” курсунун программысы, лекциялык материалдарынын жана “Комуз чертүүнү үйрөнөбүз” окуу куралынын электрондук варианты иштелип чыккан.

Бул иштелип чыккан теориялык жана практикалык мааниси бар эмгектер, эстетикалык тарбия берүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууда, окутуу, тарбиялоо ишмердүүлүктөрүндө маанилүү экендигин көрсөтөт.

6. Изилдөөнүн жыйынтыктарынын аныктыгы жана далилдүүлүгү төмөндөгүлөр менен негизделет:

Изилдөө ишинде сунушталган сапатты башкаруу системасынын, окутуу-үйрөтүү натыйжалуулугу бир нече убакытка созулган педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары менен тастыкталган. Эксперименттин жыйынтыктарын талдоодо тиешелүү статистикалык критерийлердин көрсөткүчүнөн алынган натыйжалардын ишенимдүүлүгүн толук тастыктап турат. Натыйжалардын далилдүүлүгүн, аныктыгын маселеге тиешелүү

кецири илимий адабияттардын тандалышы, изилдөөнүн максаттарына ылайыктуу, изилдөө ықмаларынын колдонулушу тастыктайт. Коюлган маселелердин фундаменталдуулугун, ачылып жаткан маселелердин ишенимдүүлүгүн жана баяндалышынын терендигин мүнөздөгөн изилдөө логикасынан, изилдөө ишинин натыйжасы жана жыйынтыгы келип чыккан.

7. Диссертациянын практикалык натыйжаларын пайдалануу боюнча конкреттүү сунуштар:

- 1 Изилдөөнүн натыйжасында иштелип чыккан эстетикалык тарбия берүүнүн теориялык модели болочок музыка мугалимдерин даярдоо процессине колдонуу;
- 2.Аныкталган педагогикалык шарттарды болочок музыка мугалимдерин даярдоочу факультеттердин практикалык иш аракеттеринде пайдалануу;
3. Иштелип чыккан электрондук варианттагы “Комуз күүлөрүн үйрөнөбүз” аттуу окуу куралын усулдук жардам катары окутуу процессине киргизүү;
4. Биринчи курсун студенттеринин арасында, эксперимент жүргүзүлгөн жогорку окуу жайларга окуганга чейинки, көркөм-эстетикалык өнүгүү денгээлин, эстетикалык компоненттерди ажырымдоо методу боюнча анкеталоо иштерин жүргүзүү

8. Изилдөөчүнүн жекече салымы:

- эстетикалык тарбия берүүдө комуз күүлөрү эстетикалык тарбия берүү каражаттары катары аныкталды;
- болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык шарттары иштелип чыкты,
- комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн мазмунуна карата окуу программалары жана окуу куралдары, комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүнүн негиздери методору, принциптери, каражаттары иштелип чыкты;

- болочок музыка мугалимдерине эстетикалык тарбия берүү боюнча педагогикалык эксперименталдык иш чара өткорүлдү

9. Изилдөөнүн жыйынтыктары илимий практикалык конференцияларда талкууланган. Изилдөөнүн темасына ылайык, 13 макала жарыяланган Алардын негизгилери И. Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик университетинин педагогика, жана музыка кафедраларынын жыйындарында, илимий практикалык конференцияларда, семинарларда талкууланган.

10. Диссертациянын мазмуну менен авторефераттан мазмунунун шайкештиги.

Авторефераттын мазмуну диссертациялык иштин теориялык негиздерине, илимий мазмунуна, изилдөө методдоруна жана анда коюлган изилдөөнүн максаты менен милдеттерине толугу менен дал келет

11. Жогоруда белгиленген жетишкендиктер менен катар диссертациянын мазмунунда төмөндөгүдөй кемчиликттерди көрсөтүүгө болот:

1. Анкета түрүндө түзүлгөн суроолордун комплекси, деп аталып, болгону 5 гана суроодон түзүлгөндүгү;
2. Көркөм өнөр түрмөгүнүн сабактарынын кыскарылгандыгы тууралуу маалымат берилген, ушуга байланыштуу сунуш иретинде жолдомо киргизилсе болмок.

Аталган пикирлер каалоо мүнөзүндө болуп, диссертациянын негизги теориялык жана тажрыйбалык натыйжаларына олуттуу таасир этпейт Изилдөөнүн мазмуну жана андагы көрсөтүлгөн эксперименталдык жыйынтыктар талапка толугу менен жооп берет.

Жыйынтыктап айтканда Джакыпов Кубатбек Куланчиевичтин “Болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылۇу эстетикалык тарбия берүүнүн педагогикалык шарттары” аттуу 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарых адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык иши болочок музыка мугалимдерине комуз күүлөрү аркылуу эстетикалык тарбия берүүсүнө педагогикалык усул катары чоң өбөлгө болот

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиянын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жонундөгү жобонун” 10-пунктуунун талаптарына жооп берет.

Диссертациялык иштин автору **Джакыпов Кубатбек Куланчиевич** 13.00.01 жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын алууга толук татыктуу деп эсептөөгө болот.

Расмий оппонент,

Б. Бейшеналиева атындағы

КММИУнун иjlимиij иштер,

мамлекеттик тил жана әле

аралық байланыштар боюнча

проректору, п.и.к., доцент

JM

С.А. Джолдошбекова

